

Gjenstandsmaterialet fra fregatten «Lossen»

SVEIN MOLAUG

Utgravningen av fregatten «Lossen» betegner et gjennombrudd for marinarkeologien i Norge.

Etter at orlogskaptein Rolf Scheen hadde analysert arkivaliene vedrørende denne fregatten, som var bygget i Fredrikstad 1684, ble det utrustet en ekspedisjon i 1967, der dykkere fra Oslo Undervannsklubb deltok. Kanonene ble funnet der Scheen antok at forliset hadde funnet sted.

På grunnlag av de observasjoner som ble gjort under de etterfølgende utgravninger, kan hendelsesforløpet så noenlunde rekonstrueres.

Fra Scheens manuskript, som man forhåpentlig kan få trykket i en senere årbok, vet vi at fregatten «Lossen» befant seg utenfor Torbjørnshavn kl. 18 den 24. desember 1717. Det var full vestlig storm, og sjøen må ha vært overhendig. Det var som kaptein Brun under forklaringen senere sa: «Det var ikkuns at begive sig Gud i vold.» En følelse av håpløshet hadde grepet alle 109 mennene som var ombord. 6 av dem var forresten svenske krigsfanger. Sannsynligvis har alle vært på dekket og ventet på den endelige katastrofen. Det har vært en uhyggelig stemning ombord, der det halvt havarerte fartøyet ble jaget innover av stormen i stummende mørke.

«Stolen» kalles en liten bukt, som skjærer seg inn i Vesterøy, Hvaler, noe sør for Papperhavn. Havet står rett på, og innløpet er kranset av farlige skjær. Da fartøyet var kommet inn mellom brottene, øket angsten. 3 ganger hadde «Lossen» sklidd over grunner. Nå ble brølet av brenningene øredøvende. Alle ombord visste at nå varte det ikke lenge før skuten stødte. Det har vært lange øyeblikk for de ulykkelige som ventet på undergangen. Kl. 23.30 kom et fryktelig brak. Folkene ble slengt omkring på dekket i mørket. Deler av riggen falt ned over dem. «Lossen» hadde stødt mot et fremspringende, bratt svaberg.

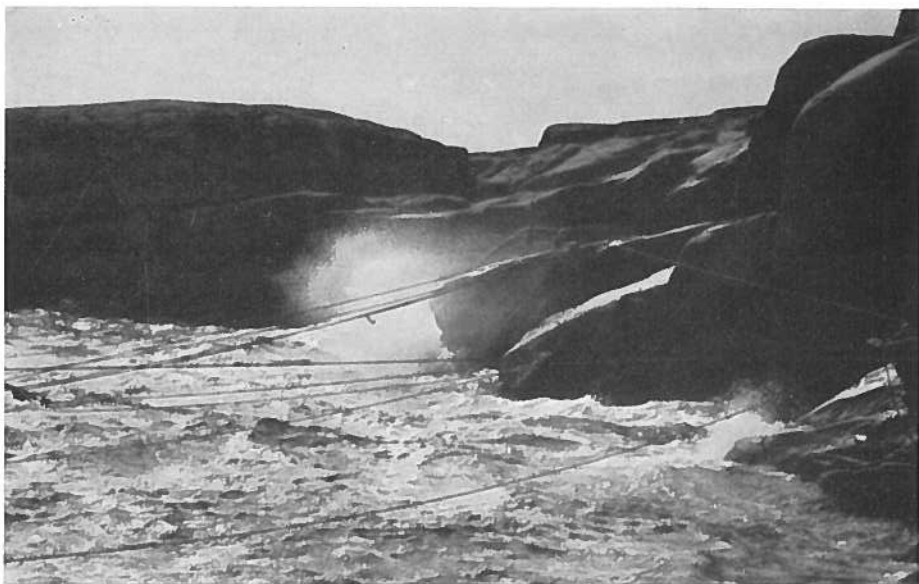

Stolen. Inn denne bukten seilte «Lossen».

The inlet of Stolen at Vesterøy, into which the "Lossen" sailed.

Støtet var så kraftig at hele forskipet ble slått inn. For hvert brekk som kom inn over fartøyet, hugg det mot berget. På bagbord side reiste det seg en stupbratt fjellside, og masten har antakelig stått i bend mot denne. De snar-rådige har klatret opp riggen og kommet seg opp på det flate platået over stupet. Dette platået er gjennomskåret av dype sprekker, så her måtte de skipbrudne sitte til det grydde av dag. Imens arbeidet sjøen med skuten. Den krenget mer og mer over mot bagbord. Til slutt hadde den så kraftig slagside at dekket stod som en bratt vegg. For dem som ennå søkte å klamre seg til vraket, kom nå neste forferdelige øyeblikk. Brøkene for kanonene på styrbord side klarte ikke å holde de store vektene i hivingen, de brakk og raste tvert over dekket, rev med seg kanonene på bagbord side og skanseledningene og skled overbord. Vi fant dem liggende på bunden. Da skuten var lettet for kanonene, knakk antakelig mastene. Skroget lå nå med bagbord side i vannet. Det skled forbi bergnesen og kilte seg inn i den inderste delen av Stolen. Der sank «Lossen», og der ble den funnet.

Det var ingen bebyggelse rundt Stolen, ingen lys å se. Noen av folkene ble skyllet opp på svabergene på østsiden av bukten. Kaptein Brun var en av dem. Han hadde klamret seg til et rundholdt og var blitt skyllet opp på berget.

Mot den fremspringende nesene støtte fregatten 24.12.1717 kl. 23.30.

The frigate struck the protruding cliff, Dec. 24, 1717, at 11.30 p.m.

Knapt halvparten av besetningen berget livet, sjøen tok resten, 55 mann. Blant dem var 5 av de svenske krigsfangene. Det ble en lang julenatt for de gjennomvåte og forfrosne overlevende. Sjødrevet stod inn over det nakne landskapet, og det var vanskelig å finne ly bak steiner eller i bergskorter. Men omsider grydde det nå av dag, og de kunne ta seg frem til folk, enten de nå søkte seg frem til Vauer eller til Papperhavn.

Rett inn av Stolen er det en myr. Det gikk et sagn nede på Vesterøy om at det skulle vært gravlagt et russisk skipsmannskap i den myren. Det er ikke umulig at det ligger en virkelig hendelse til grunn for sagnet. Det er litt underlig at det skulle være russere. Det kan ha vært de omkomne fra «Lossen» som fant sitt hvilested nær det stedet der de omkom.

Det er flere steder langs kysten det fortelles at skipsmannskaper eller «strandvaskere» skal være begravet. «Russebukta», «Hollenderholmen» o.a., skal være slike gravplasser. Man kan undres over at ilanddrevne døde ikke ble ført til kirkegård og gravlagt i innviet jord. Ofte ville det by på praktiske vanskeligheter og økonomiske utlegg. En motivering for ikke å føre ukjente døde til kirkegården kunne være at man ikke kunne være sikre på om den døde var kristen. I alle fall var det ingen offentlig kasse som kunne bekoste

Kanonene falt overbord og ligger på bunnen. Dette er en av dem.

The guns fell overboard and sank. This is one of them.

snekring av kister og transport. Det måtte bli en massegrav. Fra senere tid har man de såkaldte kolerakirkegårder, som lå utenfor de vanlige kirkegårder, antagelig fordi transport og praktiske problemer gjorde at man valgte en enklere form for jordfestelse.

I kirkeboken for Hvaler er det bare 2 innførte begravelser for 1717, og noen få for 1718. De omkomne sjøfolkene kan derfor neppe være ført til sognets kirkegård.

Det er derfor ikke så usannsynlig at de som omkom ved «Lossen»s forlis, ble gravlagt i myren ved Stolen. Noen jordheving etter haug ble ikke observert, for hele myren er i dag overgrodd av høyt siv. Så sent som i 1820 årene ble det gravlagt ilanddrevne sjøfolk på Åkerøy, og det er ikke langt fra Stolen.

Sagnet om Vitus Vauer har kanskje noe med gravleggingen av de omkomne fra «Lossen» å gjøre. Det fortelles at Vitus Vauer makte døde sjøfolk til å slå høy for seg. Han var stri med disse merkelige slattefolkene. En av dødnningene fikk en overhaling av Vitus Vauer. Den døde sa da at det skulle ikke gå bedre med Vitus enn med dem. Så fortelles det, og det fortelles også at Vitus selv druknet.

Vauer er den gården som ligger nærmest Stolen, og det var vel fra Vauer de først ble oppmerksom på at «Lossen» var forlist. Hvis det nå var Vitus

Vauer som fant de døde og jordet dem, har det nok gjort et sterkt inntrykk på sambygdingene. Det ville ikke vært så rart om det grodde opp en del historier om ham. At de døde blir kaldt russere, kan ha sin grunn i at folk helst ville dekke over at det var landsmenn som lå i myren. Det spøker på myren, sies det.

Skroget

1600-tallets orlogsfartøyer er lett kjennelige på den eiendommelige riggen og det store springet i skroget. De større fartøyer hadde et lite mers på enden av baugsprydnet, og her stod en mast som bar et lite råseil, bovenblinden. De store stagene ble støttet av haneføtter, mange tauger som gikk gjennom en stokkformet blokk. Denne blokken kunne f. eks. være festet i mersene. Orlogsskipene var rikt dekorert med treskurd og maling. Dette var mer sparsomt anvendt på fregattene og de mindre orlogsfartøyene.

I denne myren ligger antagelig de omkomne fra «Lossen».

Those of the crew who perished, are probably buried in this marsh.

Stolen er en trang bukt med bratte fjell på vestsiden. Fartøyet har kilt seg inn i denne bukten.

The Stolen is a narrow inlet with steep rocks on the west side. The ship wedged herself into this inlet.

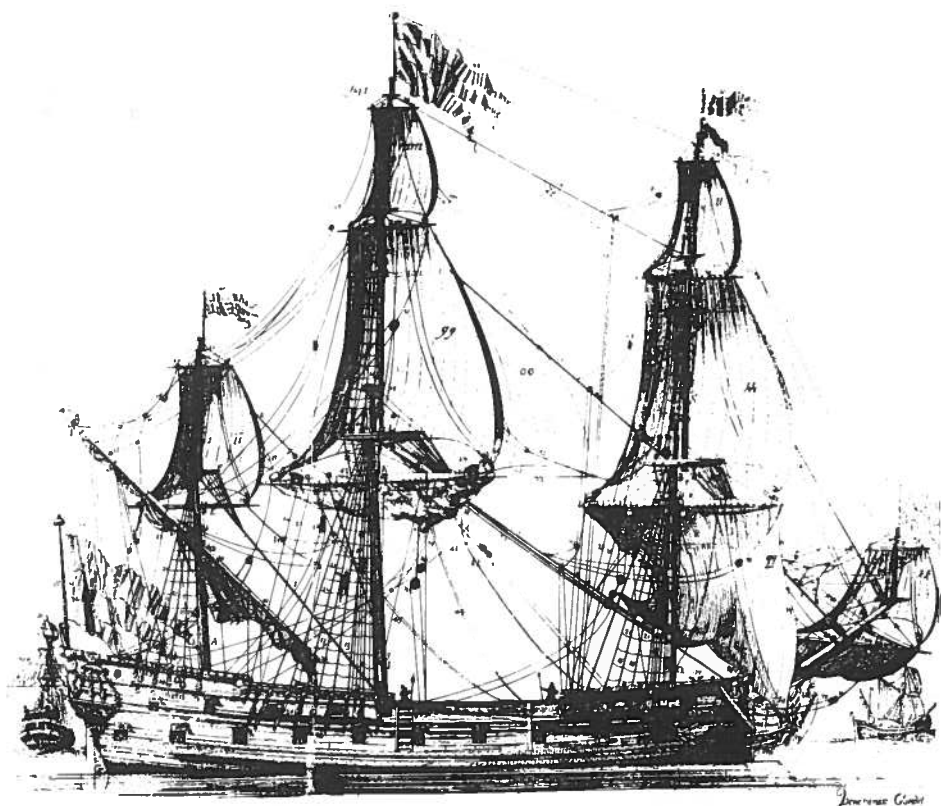
Omkring århundreskiftet ble orlogsskipene mer rasjonelt bygget. Det store springet og de innfallende sidene forsvinner, fordi artilleriet ble så effektivt at entringer vanligvis ikke ble aktuelle. Bovenblinden forsvant, og skrogene ble bygget slik at de ble lettere å manøvrere. Dessverre ble det sjelden laget konstruksjonstegninger. Man gikk ut fra modellen når man la ut spantene. Derfor vet vi ikke så nøye hvorledes fartøyene var bygget. Desto interessantere blir derfor de funn man gjør i sjøen av fartøyer fra tiden. Man delte fartøyene inn i orlogsskip og fregatter. En fregatt hadde mindre enn 50 kanoner. «Lossen» var en fregatt, altså et av de mindre fartøyene.

Den var bygget på Isegran i Fredrikstad 1684. Ettersom slammet ble fjernet, kom trekonstruksjoner til syne. Det var spanter, hudbord og garnering. Da skuten drev inn den indre delen av Stolen og sank, lå skroget hvelvet, med bagbords side ned. Styrbords side ble antakelig slått i stykker etter hvert og forsvant. Intet er bevart av den, heller ikke av kjølen eller kjølsvinet. Det som ble funnet, var en del av bagbords side. Den hadde gravet seg ned i slammet. Alt som stakk opp over bunden, hadde pælemarken ødelagt.

Fartøyet må ha hatt forholdsvis rett skuteside, det viser spantene. Spantene ligger tett og regelmessig. Man kan si fregatten var fullspantet. Spantene er av eik. Dimensjonene varierer i bredde fra 14 til 22 cm, men tykkelsen er 14 cm.

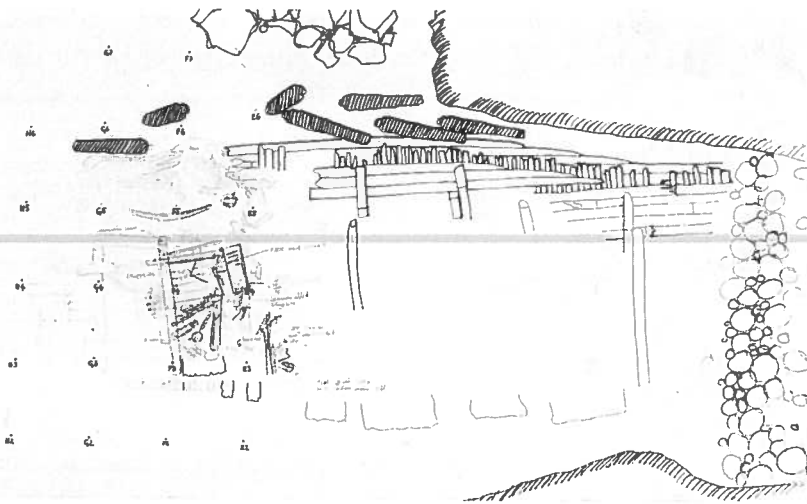
Hudbordene er av eik, ca. 14 cm bredde og ca. 6 cm tykke (2¼"). De er festet til spantene med trenagler som har en diameter på ca. 2,4 cm (1"). Naglene har på ytterenden en spalte som det er drevet en kile inn i for at naglen ikke skal gli ut.

Fartøyet er kraelbygget. Et hudbord kan gi gode opplysninger om spantenes avstand, fordi naglehullene forteller hvor spantene var plassert. Man tok ikke opp noen hudbord, fordi man hurtig ble klar over at man ikke hadde råd til hverken å bruke tid til å ta opp større skrogdetaljer og slett ikke penger til å konservere dem. Man fikk nøye seg med arkitektens oppmålinger.

Denne fregatten kan gi et inntrykk av hvorledes «Lossen» så ut. (Rålamb 1693).

This drawing may give an impression as to how the "Lossen" looked.

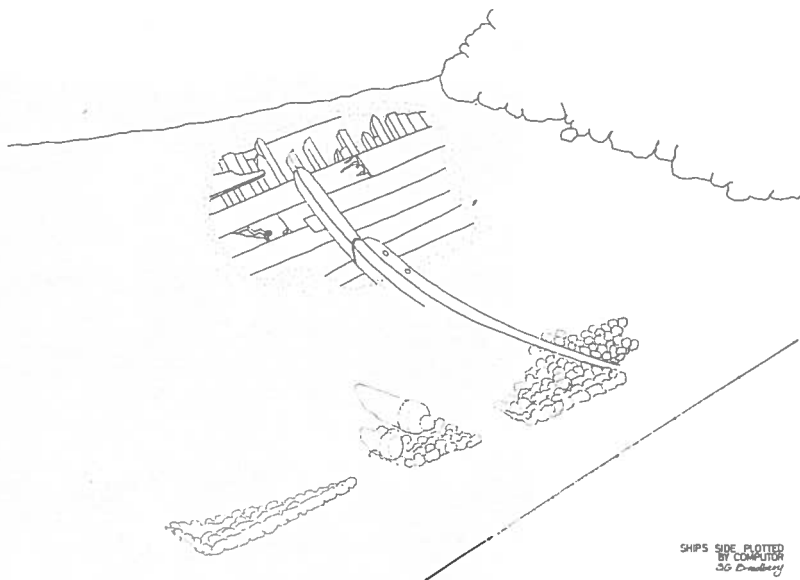
Det utgravede område. Restene av forskipet stikker inn i uren til høyre. Øverst rekken av kanoner. Under den hud, spant, garnering og innerspant.

The excavated area. The remains of the ship's fore part lie in the stones to the right. In the upper part of the picture are the row of the guns. Below are shell planks, frames and inner lining.

På innersiden av spantene var det en kledning av eik med 33 cm brede og 7 cm tykke bord. Man kaller en slik kledning for garnering. Plankene har vært festet til spantene med spiker som hadde store hoder, diam. 2,5 cm. Spikeren hadde kvadratisk tverrsnitt med side 1,3 cm. Spikerne stod i grupper på 5 og 5 plassert slik at fire spiker danner hjørnene i et rektangel og den femte står midt i dette. Gruppene av spiker står ca. 1 m fra hverandre. Mellom huden og garnering blir det hulrum mellom spantene, disse hjelper til å isolere rummet innenfor mot kulden fra skutesiden, men den vesentlige grunnen for å legge garnering er at rummet er lettere å holde rent. Over garneringen er et stort dobbelt innerspant. Dette har utgjort en ytterligere forsterkning av skrogkonstruksjonen. Disse innerspantene var solide, ca. 28 cm brede og 28 cm tykke. De synes å være lagt parvis med en avstand av 2 m mellom hvert par.

Av dekkene er det tilsynelatende lite å finne. Det ble tatt opp en bit av en bølgeplanke som var 5,5 cm tykk. Den har vært festet med trenagler, diam. 2,5 cm. Det er også spor etter stor jernspiker. Kan dette være en del av et innvendig dekk? De dekk som var utsatt for vær og vind, har sikkert vært av eik.

Kjøel og kjøelsvin for stormasten og fokkmasten ble ikke funnet. Disse konstruksjonene har ligget så høyt at de antagelig er spist opp av pelemarken.

Garnering og innerspant.

Inner lining and inner frames.

Mesanmasten har antagelig stått langt akterut der spantene har dannet en skarp vinkel mot bunden. Det er et eiendommelig kjølsvin laget av svær eikekubbe, 95 cm lang, 68 cm bred og 26 cm tykk. Sidene er skåret til slik at kjølsvinet har ligget fastklemt mellom spantene. For ytterligere å holde kjølsvinet på plass har det gått 4 tynne jernbolter (diam. 1,3 cm) på hver side av maste-fisken og ned i spantene. Mastehullet er firkantet, 30×25 cm og 12 cm dypt. Det lå ingen mynt i mastehullet.

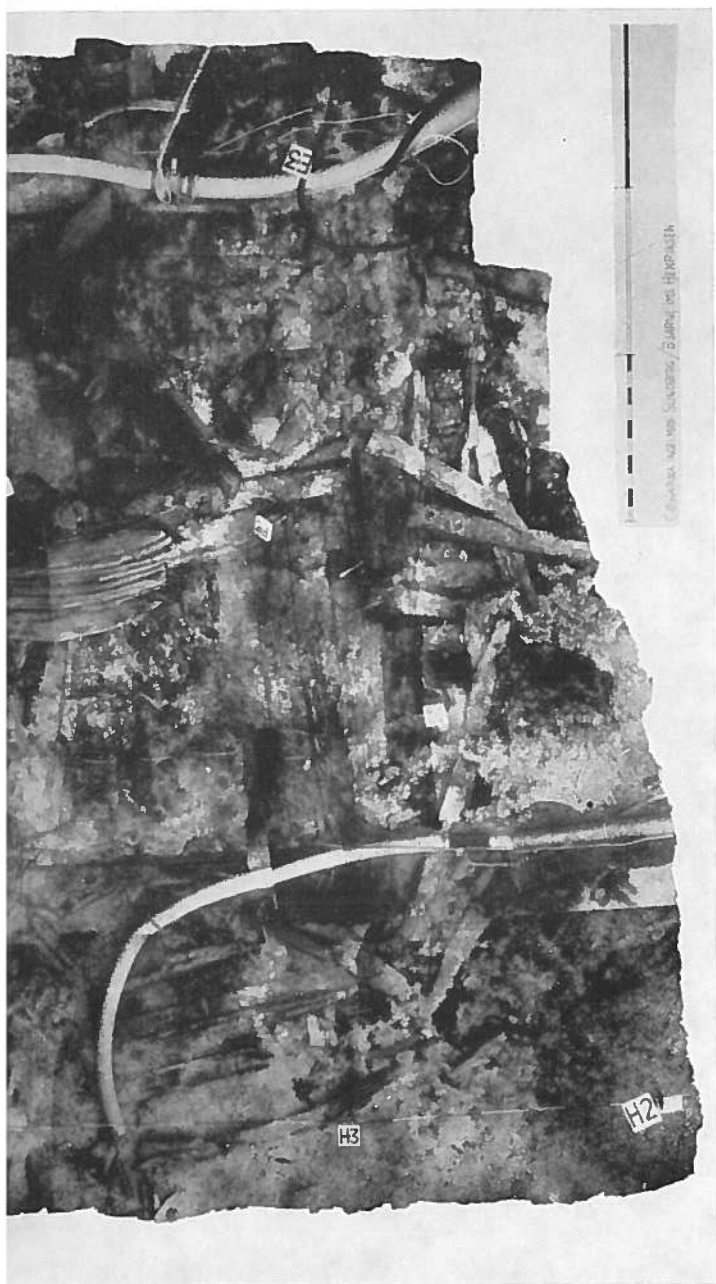
Dessverre var endene av spantene brukket og oppspist av tremark, så man kan ikke se noe særlig av hvorledes dekkskonstruksjonen har vært. På grunn av kanonene må skrog- og dekkskonstruksjonen være særlig sterk. Der har vært dekkbjelker, som har vært støttet av store knær. Et slikt kne er tatt opp. Det er av eik og har anseelige dimensjoner. Det er 23 cm tykt. Det har en svak krumming, som svarer til 2 m av skutens profil. Kneet er tatt av et emne som er grodd naturlig i den ønskede form. Den tverrgående armen som er 108 cm lang, har en avsats, og på denne har det antakelig hvilt en ca. 30 cm tykk bjelke festet med 2 bolter og 2 nagler.

Vi vet fra Scheens arkivopplysninger at «Lossen» var 28,7 m lang og 7,5 m bred. Samtidens bilder av fregatter viser at de hadde gallion. Ved å ta

Fotomosaikk fra akterskipet. Man ser de to slamsugerne.

Photo mosaic from the aft part. The two air-lifts can be seen clearly.

Kne fra innerkonstruksjonen.

Knee from the inner construction.

proporsjonene fra samtidsbilleder kan man anslagsvis sette gallionen til ca. 3 m. Stormasten har stått litt aktenfor midten, ca. 14 m fra akterenden. Mesanmasten har stått ca. 6 m fra akterenden. Det er bevart ca. 18,8 m sammenhengende konstruksjoner. Da akterenden har vært omtrent der konstruksjonene slutter, mangler det ca. 10 m av skutens lengde. Konstruksjonene går inn i uren for enden av bukten. Hvor meget som ligger der, er det uråd å si, for det har rast store steiner ned over vraket, og de har skjult den forre delen. Det man kan se, må være fra midtskipet og akterskipet. Stormasten har stått omtrent 4 m fra uren.

Noe av det første som ble observert på bunden, var endel murstein. Disse hadde tydelig vært i varme, det var sotrester på dem. Det kunne ha vært føring til krudtkammeret, men «Lossen» hadde aldri vært i brann. Derfor må mursteinene være fra kokestedet. Denne slutningen ble bestyrket av at rundt mursteinene lå det gjenstander som har hørt til i byssa: vektlodd, kjeler, slev etc. Derav kan man slutte at byssa har ligget forenom stormasten. Antakelig har det vært en grue.

Omkring stormasten lå det mengder av tønnestaver, knokler fra provianten og dessuten deler av kabelariet og ankerrossen. Antakelig har stormasten stått midt i banjeren, men under denne har vært rom for trosser, proviant og annet utstyr.

Kjølsvin, antagelig for mesanmasten.

Keelson, probably for the mizzen mast.

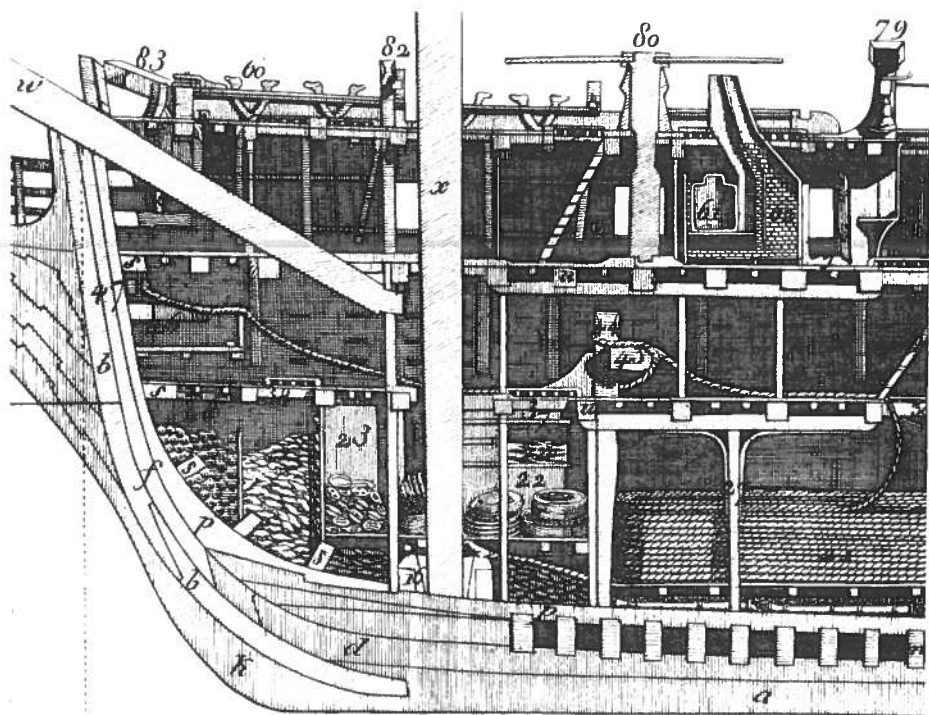
En del av banjeren har ligget aktenfor stormasten, for her ble det funnet mengder av personlig utstyr. Rett aktenom det stedet man kan anta masten stod, ble det funnet 4 delvis bevarte tønner. I disse lå en del personlig utstyr. Lokkene var ikke på, så tingene kan være skyllet oppi dem, men det virket som om noen av folkene ombord har oppbevart sine personlige effekter i tønner. Noe som er påfallende er at lenger akterut, nærmere det sted man må tenke seg mesanmasten stod, der lå det 3 kister og rester av et par til. Kan det tenkes at mannskapet var gruppert på banjeren, og at den del som hadde anledning til å ta med kister ombord, holdt til i akterdelen av banjeren? Det ble funnet et par skott av furuplanker. De var dessverre løsrevet fra konstruksjonene, og dermed er det vanskelig å si hvor de opprinnelig har stått.

Det ene skottet lå mellom mesan- og stormasten. Det var laget av 3,2 cm tykke furubord som varierte fra 11,5 cm til 34,5 cm i bredden. De fleste var

Håndrekke (?)

Handrail (?)

Interiør fra et orlogsskip. I skarpen er lagret blokker og kanonkuler.

Section of the fore part of a man-of-war. The foremost store-room contains blocks and cannon balls.

dog ca. 22,5 cm brede. Skottet har vært holdt på plass av solide lister, og hvert av bordene var festet til listene med 2 spiker i underkant. Skottet var 204 cm bredt og skrånet ovenfra og nedover fra 119 til 31 cm. Plankene har vært saget på oppgangssag.

Det har vært iallfall minst én lukeåpning ned til banjeren. Det er en fristende tanke at skottet har stått inntil en trapp som har gått ned fra lukeåpningen. Trappen har i tilfelle vært forholdsvis representativ med en helningsvinkel på under 30°

Det har vært dører ombord, for det ble funnet en trestokk, L 73 cm, som tydeligvis er en terskel. Den har nok ligget på en plass sjøfolkene har gått, for det er arr etter øksehugg på oppsiden. Den har vært brukt til huggestabbe. Døren har altså vært smal, nærmest et lite innsmett.

En planke med balusterprofil må ha hørt til et gelender. Endene har vært tappet inn oppe og nede. Plankens høyde er 50 cm, og den er laget av furu.

Dørterskel.

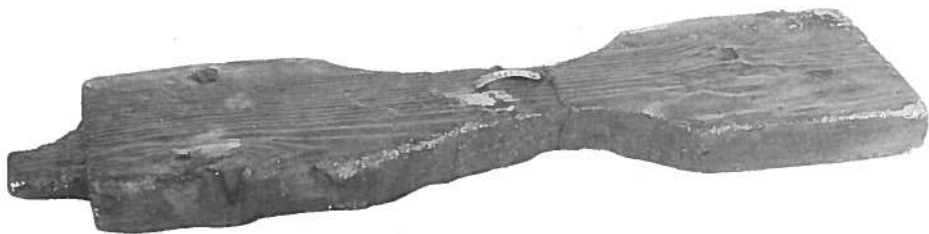
Threshold.

To forseggjorte profilerte stokker av bøk trodde man først kunne ha vært håndrekker over et gelender. De har form som uvanlig høye armlener til sittemøbel (L 67,5 cm). I underkant er en 1,3 cm dyp rille som smalner fra 2,5 til 1,6 cm bredde. De har vært skjøvet inn på et tilsvarende underlag.

Det er mange tresaker som har hatt med innredningen å gjøre, men som man foreløpig ikke har kunnet finne ut av. En 84 cm lang furuplanke med 2 sirkelrunde utskjæringer i ligner avgjort på et toseters do. Kanskje den har vært det?

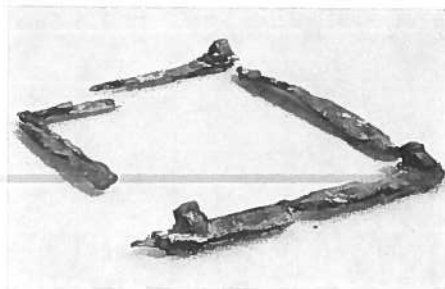
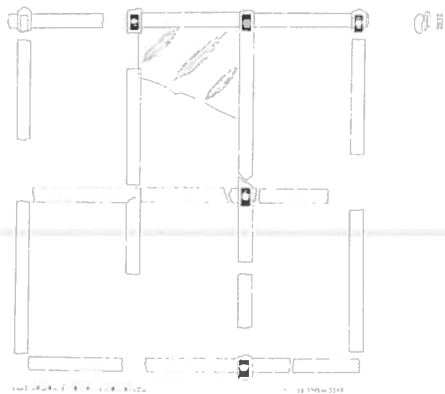
Akterut har offiserene og kapteinen holdt til. Deres personlige gjenstander ble funnet i aktre delen. Det andre skottet har muligens delt kapteinens salong fra de andres. Under offiserskvarteret har det vært et rum, der det bl.a. har vært lagret tauverk.

Akterspeilet har hatt vinduer med blysprosser. Disse er 1,1 cm brede og 0,3 cm tykke og har fals for glassene. Vinduene har vært satt sammen av små, rektangulære ruter, 8×12 cm. Vinduene har vært styrket med tverrgående metallstenger i bøylor med diam. ca. 1 cm. Avstanden mellom bøylene er ca. 8,8 cm. Disse vinduene har sluppet et sparsomt lys inn i kapteinens salong. Noe helt vindu ble ikke funnet, men det som kunne settes sammen, var 6 fag. Det dekker en flate på 28×28 cm. Antagelig har vinduet vært større med flere fag.

Baluster.

Baluster.

Vindu fra akterskipet med blyprosper.

Stern window with leaden crosspiece.

Over det meste av de bevarte deler av skroget ligger ballaststeiner. Disse lå som om de var sementert sammen, og det ville vært et kostbart arbeide å ta dem opp for å frigi mer av skroget. En del blyplater kan tyde på at deler av skroget har vært kledd med bly.

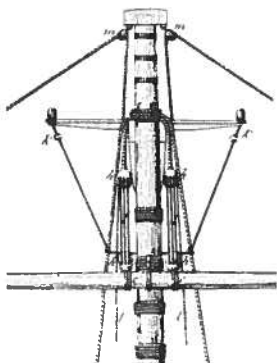
På Misingene ble det funnet flere ruller med bly med samme slags spikerhull, og da det muligens er vraket av orlogsskipet «Slesvig» man har funnet der, så kan det tyde på at blyhud har vært brukt på denne tiden. Blyet varierer i tykkelse fra 0,22 til 0,3 cm. Ludvig Beckman har undersøkt ballasten, som synes å stamme fra Skiensfjorden.

En trekonstruksjon av eik kan ha vært en del av en saling. Den består av et 93 cm langt buet tre med kvadratisk tverrsnitt, B 36 cm, H 6 cm. Dette har hvilt på to tverrgående trær som har vært felt inn i undersiden og spikret fast. I hver av endene er et rundt hull, diam. 3 cm. Dersom det er salingshorn, har bardunene gått gjennom hullene. Det er høyst usikkert at det er en saling, for dimensjonene er i minste laget.

En del av en tynn pumpestokk (5 cm diam.) ble funnet, men huset manglet, så man vet ikke hvor den har vært brukt.

Blokker

Det ble ikke funnet rester hverken av master eller rær. Derimot ble det funnet adskillige blokker og deler av slike. De er av den vanlige typen som har vært i bruk like opp mot våre dager.

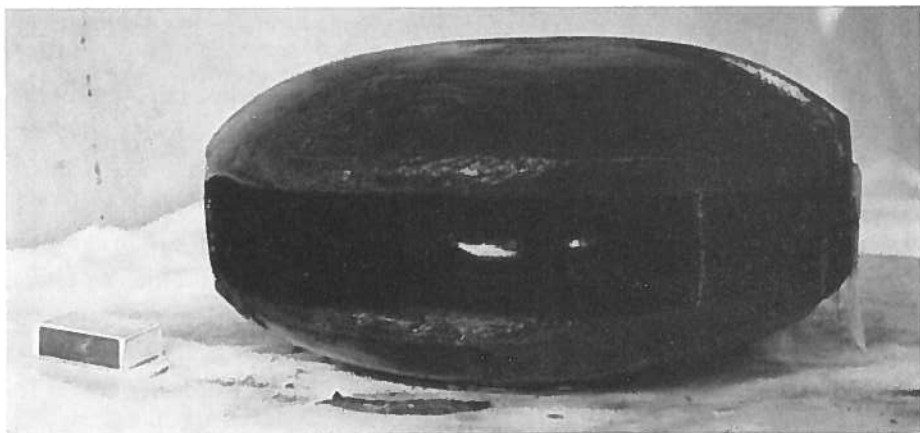

Saling (?). Tegning fra Röding.

Cross tree (?)

Riggen ble nok slått overbord ved grunnstøtningen. De blokkene som ble funnet, lå relativt samlet i grupper. Andre lå spredt omkring og kan ha hørt med til riggen.

Den enskivede blokken forekommer hyppigst. Det ble funnet 36 blokker hvorav noen er defekte, 21 løse skiver og 6 løse akser. Disse blokkene er laget stort sett på samme måte. Den er skåret ut av en blokk som er noe høyere enn den er bred til, og slik at profilen blir en oval. Overflatene er så økset til slik

Blokk L 34,5 cm, B 28,7 cm, ubrukt.

Block, unused.

Blokk merket B 2.

Block, marked B 2.

at huset er tynnest ved kantene og hvelver seg opp mot midten, der det er tykkest. I huset er laget et rum, skivegatt, for skiven. Skivegattet er gjort på den måten at det er boret inn huller fra siden, boresporene i de fleste blokkene forteller dette. Huset er laget av løvtre. Ask er det vanligste, men det forekommer også både bøk og eik. Skivene måtte derimot være av det hardeste tre, for her var påkjenningen og slitasjen sterkest. Det synes som om det er brukt pukkenholt i skivene.

Det tau som er skåret i blokken, hviler på skiven, og skiven sviver når det hales i tauet. Skiven er tredd på en akse som står gjennom huset. Denne aksen er like lang som husets bredde.

Blokkene har vært stropet, det vil si at det har vært slått et tau om blokken i en stram løkke. For at huset ikke skulle gli ut av stroppen, noen kaller den for hundsvotten, er det skåret spor på begge sider, både oppe og nede i huset.

Det har vært en uendelighet av blokker til bruk for den løpende riggen. Når et tau går gjennom to blokker, kaller vi det en talje, og er det brukt flere blokker for tauet, kalles det et takkel. Hensikten med å bruke taljer og takkel er å gjøre det lettere å løfte tunge ting, f. eks. rær, eller gi større kraft til å anhale skjøter, braser o. a. etter den kjente setningen om kraft ganger vei. Det har temmelig sikkert vært blokker med mer enn en skive i ombord, men bortsett fra et toskivet og et treskivet skivegatt, er de andre funnene bare enskivede. Dimensjonene synes å ha variert meget. Den største blokken er 30,5 cm lang og 22,8 cm bred og 9,5 cm tykk. Skiven i denne blokken har en diameter på

Treskivet blokk.

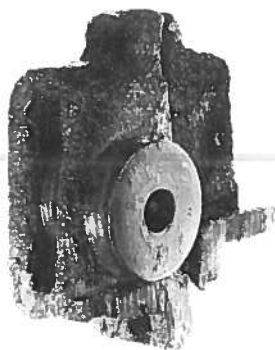
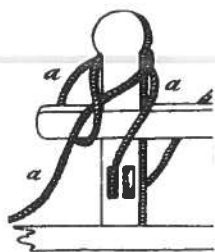
Treble block.

19,3 cm, og den er 3 cm tykk. Sporet for stropningen er 4 cm bredt, så det har vært ganske solide dimensjoner på tauverket. Aksens tykkelse er 3,5 cm. Det har dog vært større blokker. En del av et hus har vært omtrent 37 cm langt. En av de løse aksene er 25,2 cm lang. Det er mulig at den kan skrive seg fra en toskivet blokk.

De vanlige blokkene varierer mellom 14 og 23 cm. Det pussige er at få av dem er like. Det kan være at de fleste av dem som er tatt opp, ikke har vært brukt i det hele tatt og stammer fra reservelageret i seilkøyen. Et par virker iallfall helt ubrukte. I en annen var det ennå en rest av tauverket klemt fast mellom skiven og huset. Reservelageret må nødvendigvis omfatte flest mulig typer av dem som er i bruk, og dette kan være grunnen til variasjonen i størrelsene. På enkelte av husene er det stemplet inn merker. Det er to eller tre buer satt sammen på forskjellig vis. Dette kan ha vært anvisning for hva de skulle brukes til, eller størrelsen. På 5 av blokkene er f. eks. svidd inn B 2. Disse blokkene er ikke helt like. De varierer i størrelse fra 19,7 til 14,4 cm. Stort sett kan man dog si at de hører til samme type. På en av blokkene stod B 2½. Den var 22,7 cm lang, altså adskillig større. Disse merkene betegner størrelsen av blokkene. I tillegg kommer en del buer og streker som muligens kan ha noe med bruken å gjøre.

Regner vi gruppen B 2 for blokker mellom 14 og 21 cm lengde, finner vi de aller fleste blokkene i denne gruppen, hele 23 stykker. Lager vi en gruppe for de blokkene som ligger mellom 21 og 26 cm, er der 7 stykker. Utenom

Skivegatt. Tegningen fra Rödning.

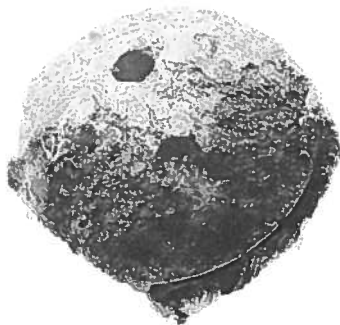
Sheave holes.

disse er det blokker på 28, 30,5, 34,5 og 36 cm lengde. Det synes som om de små blokkene B 2 har vært de vanligste i den løpende riggen. For tyngre hal trenges større dimensjoner, og det kan brukes flerskivede blokker for å unngå kompliserte takkel. En treskivet blokk som ble funnet i aktre delen av «Lossen» hadde ganske anseelige dimensjoner, den burde kanskje heller kalles en gein. Huset var 43 cm langt, bredden 32 cm. Tykkelsen var nå bare 15,5 cm. Det var noe spist av pelemark, men det er tydelig at ytre delen av de store skivene med en diam. på 25 cm har stukket godt utenfor huset.

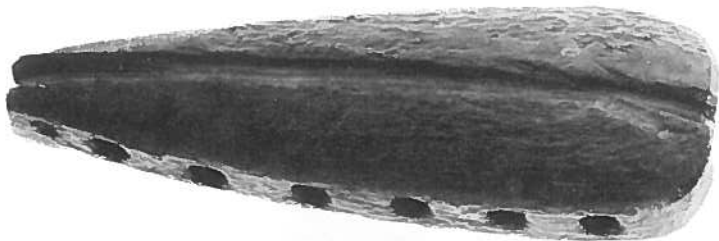
Jomfru.

Deadeye.

Jomfru med taurester.

Deadeye with remains of rope.

Spritre.

Sprit-tree.

Skivene var av bøk, antakelig har pukkenholt falt for kostbart. Bruken av bøk, som slites adskillig hurtigere enn pukkenholt, antyder at blokken ikke var i jevn bruk. Tykkelsen av skiven er 5 cm. Dette skulle antyde at det tauverket som var skåret inn, var på over 6 tommer eller mer enn 16 cm i omkrets. Hadde blokken vært funnet forut, skulle man tro den hadde vært blokken under kranbjelken, den man kattet ankeret med.

Skivegatt brukes i mastene, i kranbjelken og enkelte andre steder. De har bare skiver som er satt inn i en større konstruksjon og har derfor ikke eget hus. Nå ble det funnet to blokker som ligner sterkt på skivegatt, men skivene stod i et hus som ikke ligner vanlige blokkhus. Det ene hadde 2 skiver. Huset var firkantet, men det var tydelig at det hadde stått fast i en større konstruksjon. Skivenes diameter er 15,5 cm og tykkelsen 3,9 cm. Det skulle svare til tauverk på 5 tommer eller 14 cm i omkrets. Det er store dimensjoner, og kan f. eks. være for et fall eller en bras.

Skiveblokken kom i bruk ved overgangen mellom middelalder og nyere tid. Før den tid bruktes blokker med hull i, tilsvarende det vi i dag kaller jomfruer. En vanlig jomfru er sirkelrund og hvelvet på sidene. Langs kanten er spor for stropping. Normalt er det 3 hull i en jomfru. Jomfruer bruktes i den sene seilskutetiden, så å si bare til å stramme vantene med. Den ene jomfruen som ble tatt opp, hadde en diameter på 26 cm og var 15,5 cm tykk. Den hadde rester av stroppingen i behold. Sporet for stroppen er 5 cm. Hvert av de 3 hullene har en diam. på 3,7 cm. Det satt tauverk av taljerep igjen i hullene. De var av Z-slått treslått tau med en omkrets på 8,5 cm, d.v.s. 3½". Diameteren er 2,7 cm. Dette tauverket høver godt for taljerep, som bruktes til å stramme vantene med. En lignende jomfru ble tatt opp ved Misingene, og den stammer antagelig fra orlogsskipet «Slesvig» som forliste 1711. De to andre jomfruene er betraktelig mindre. Diameteren er ca. 17 cm, og hullet

Knøvel med gjennomgående hull.

Wooden roller with hole.

diam. er 2,5 cm. Endelig var det en liten jomfru med diam. 8,5 cm. Hullenes diam. er her 1,4 cm.

Hanefot kalles det når to eller flere stjerner løper ut i forskjellige retninger fra ett punkt. På eldre bilder av rigg ser man at haneføtter har vært meget brukt. De store stagene ble ofte brukt på den måten at man festet en talje i staget for å løfte ting som skulle plasseres på dekk eller i rum. Dette ble en sterk belastning på staget, og haneføtter ble brukt til å stramme dem. Haneføttene ble gjerne skåret inn i en stropet blokk som hadde gjennomgående huller i sidene. En slik blokk for hanefot ble funnet. Den var av eik, 26,9 cm lang og 9,4 cm bred.

Knøvler

Knøvler kalles noen tilnærmet sylindrerformede trestykker som smalner mot endene. Midt på er et spor for tauverk. De gjør tjeneste som stoppstikker. Rödning skriver at en knøvel er en liten trestokk som brukes til å forbinde to

Knøvel.

Wooden roller.

Kryssholt.

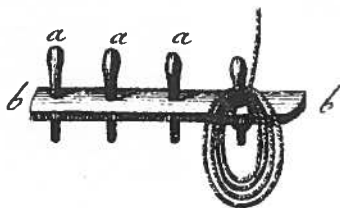
Krevel.

stroppe som virker i motsatt retning. Man stikker nemlig en stropp så langt gjennom den andre at man kan anbringe knøvelen i den første. Det regnes opp forskjellige bruksmåter f. eks. til borgvanttauer, skjøter og halser.

Den største av dem er hul, lengde 31 cm, diam. 6,3 og diam. av hullet 4 cm. Den har antagelig vært tredd på et tau. Sporet om midten har slitemerker og har vært for en line. Tre andre knøvler har begge vært ca. 10 cm lange, diam. vel 2 cm, og de har intet gjennomgående hull. De har muligens vært som håndtak til å bære ting med. Tauet som holdt tingen, har vært lagt over sporet i knøvelen.

Kryssholt

Det ble funnet to kryssholt i aktre delen av fartøyet. De er av eik og temmelig like. Det ene er 31 cm langt, det andre 39,5. De har vært festet med kraftige spiker. Høyden av foten som bærer armene, er 3,5 cm, og dette viser at det har vært forholdsvis små dimensjoner på det tauverket som har vært lagt om kryssholtet.

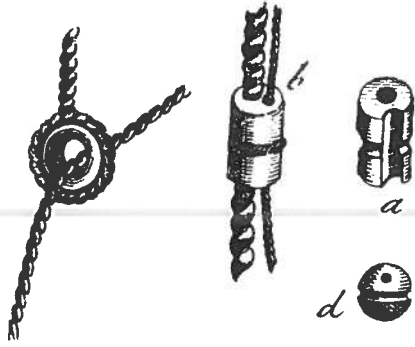

Kofilnagle. Tegning av naglebenk fra Röding.

Belaying pin. The five rail is from Röding.

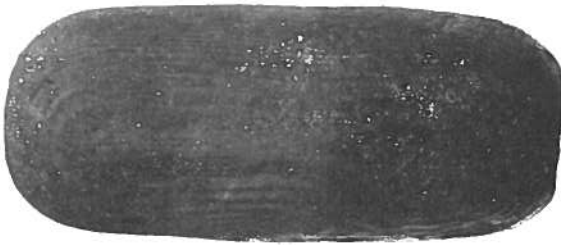
Klodre.
Truck.

Klodre. Tegning fra Röding.
Truck.

Kofilnagle

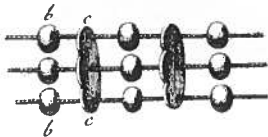
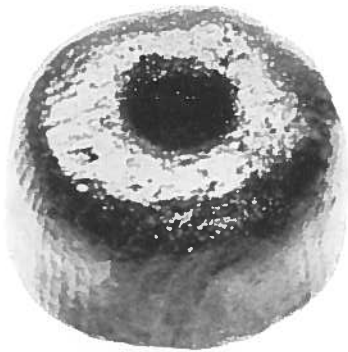
Kofilnagler brukes til å belegge tauverk i. Fall, gordinger o. a. blir strammet om kofilnaglene og deretter festet på dem. Kofilnaglene er løse og står

Sylindriske klodrer med og uten spor.
Tegning fra Röding.

Cylindrical trucks.

Rakkekule (?)

Tegning av rakke fra Rödning.

Parrel truck (?)

Uidentifisert gjenstand.

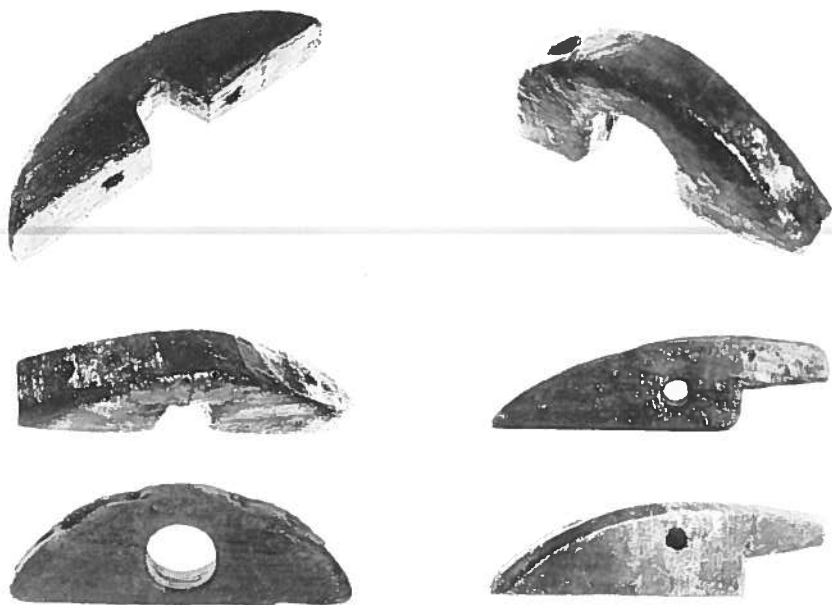
Unidentified object.

i hull i naglebenkene. Det som står over naglebenken, er som et håndtak, den delen som går gjennom hullet og under benken, er sylindrisk. Det er bare funnet én kofilnagle, og den manglet den nedre enden. Håndtaket er 19,8 cm langt. Den sylindrerformede delen har en diam. på 3 cm. Det må ha vært en mengde kofilnagler ombord, men de er nok løsnet og har drevet bort.

Kauser, klodrer og rakkekuler

På eldre bilder av fartøyer og på kirkeskip ser man at meget av den øvre løpende rigg ble ført over til vantene og ført ned langs disse i treklodrer. Typisk for klodrene til dette formål er at det går en renne langs ene kanten for at klodren skal ligge godt an mot vantet. Klodren har oftest tilnærmet kuleform, men kan også nærme seg sylindrerformen. Det er spor rundt den for at surringen ikke skal gli. Lengden varierer fra 6,5 til 8,5 cm og diameteren fra 6,5 til 9,5 cm. Hullet for det gjennomgående tauet varierer fra 3,4 til 4,8 cm.

Sammen med endel ubrukte blokker lå 4 sylindrerformede gjenstander, halvkuleformede avslutninger i endene og gjennomgående hull, diam. 3,3 cm. De er av ask. Lengden varierer mellom 16,6 og 22,6 cm, diam. 7,7—7,9 cm. Hvis

Klamper.

Cleats.

de ikke hadde vært helt sylindriske, men hatt en renne for anlegg mot f. eks. vant, kunne de oppfattes som klodrer for å lede tauverk ned fra riggen. De omgående rillene på noen av dem tyder på det. Men så viser det seg at en av dem mangler disse rillene. Dermed kunne de vanskelig festes, og man kan ikke med bestemthet si hva de har vært brukt til. Antagelig har de vært tredd på tau. Helt uten holdepunkter er man for 4 dreiede knotter som lå sammen med de ubrukte blokkene og de ovenfor nevnte gjenstander. Også disse har et gjennomgående sylindrerformet hull med en diam. 2,7 og 3,8 cm. De er av ask? L ca. 13 cm, diam. 8,5 cm. Det finnes ingen slitespor på dem, og de virker ubrukte, altså noe som de hadde med ombord i reserve for å skifte ut lignende gjenstander som var i bruk en eller annen plass.

For å holde rærne inntil masten bruktes rakker. Ræen skal heises og fires, derfor må rakken gli lett på masten, så den ikke kommer i bend. Kulerakkene har vært vanlige. Det ble funnet et par sylindrerformede tregjenstander som kan minne om rakkekuler, men dimensjonene er så små at de i tilfelle må være fra øverste og minste ræen. Diam. var 5 cm og hullene varierte fra 1,3 til 1,6 cm.

Klamper

Det er naturlig å ta med en gruppe mindre tregjenstander til ukjent bruk. Felles for dem er at de har vært spikret til et underlag. I mangel av bedre betegnelse har man kalt dem klamper. Den gjengse typen har nærmest form som en halvmåne med et tilnærmet firkantet innhakk fra flatsiden. Der er 18 slike stykker. De er av eik bortsett fra 3 som er av bøk. Klampen har vært festet med 2 solide spiker til et underlag, og da har innhakk virket som et hull. Det er ikke tydelige slitespor. Hva de har vært brukt til, er vanskelig å si. Det kan tenkes at de har vært slått på tregjenstander for å kunne surre dem fast. De kan også ha hatt samme funksjon som klodrene for å lede tauverk. De kan også være holdere for hanker av tau, f. eks. i kister, kasser o. l. Lengden varierer fra 10 til 17,5 cm.

En annen gruppe på 4 stykker, alle unntatt en av bøk, har enden kuttet av, men er ellers like de ovenstående. De er litt større enn de foregående, og lengden varierer mellom 12,5 og 24,5 cm.

En enkelt eikeklamp mangler innhakk og har i stedet et rundt hull med diam. 3,1 cm, tydeligvis for tau. (L 15,8 cm).

4 klamper mangler både innhakk og hull, men har som de andre vært festet med 2 kraftige spikere. 5 klamper er rett avskåret i ene enden og mangler både innhakk og hull. De har antagelig virket som knekter. En er 18 cm lang, de andre ligger mellom 5,5 og 8,5 cm.

To stykker kan minne om de klampene man på mindre seilbåter belegger skjøtene i. De er buet med en fremstikkende nese og har et gjennomgående hull for tau. Hullet er 1 cm i diam. Den ene er 12,4 cm den andre 15,3 cm lang. De kan være fra en av lettåtene.

Endelig må man nevne en lang klamp av bøk som faller noe utenfor de som er nevnt tidligere. Den har vært vel 60 cm lang med et innhakk på 41 cm. Også den har vært festet med to kraftige spiker til et underlag, men hva den har vært brukt til, kan foreløpig bare bli gjetninger.

Tauverket

Det var forbausende meget tauverk bevart i vraket. Naturligvis var det skjørt og hadde lett for å gå i oppløsning, men det gir et godt bilde av repslagingskunsten på den tid fartøyet gikk ned. Det meste av det bevarte tauverket av mindre dimensjoner lå samlet i bunnen akterut. Deler av de store trossene fant man nærmere stormasten. Materialene i tauverket er hamp, bortsett fra en kveil som ligner gresstau.

Nøste av seilgarn.
Ball of twine.

Nøste av merling.
Ball of marline.

Krans.
Grommet.

Krans, kledd.
Served grommet.

Tyrkerknop.
Turk's head.

Tyrkerknop slått om firkantet skaft (?)
Turk's head made around a square handle.

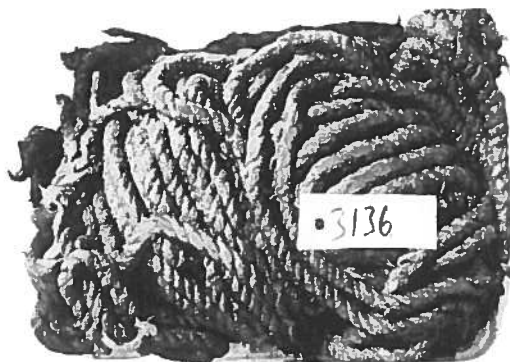
Tauverket er av så god kvalitet at man må gå ut fra at det er slått på reperbane i land. Stort sett er det Z-slått av 3 kordeler.

For å begynne med den minste dimensjonen er det 2 nøster seilgarn S-slått av 2 garn. Seilgarn brukes bl. a. til å sy seilduk o. a. med. Det kan dessuten brukes til takling av tauender eller å kle med. Det ble funnet 7 små taukranser for forsterkninger av hullkantene i seilduk. De må ha vært meget vanlige ombord i «Lossen» siden det ble funnet såvidt mange. Kransene er laget av en kordel som er tvunnet og kledd med seilgarn. Kransenes diam. varierer mellom 2,2 og 3,5 cm. En krans av større dimensjoner med diam. 9 cm laget av 1" tau (diam. 0,8 cm) kan være en løyert for henimot 3¼" tau (diam. 2,7 cm).

Diameterne av hullet er det interessante, fordi de gir en antydning av tauverksdimensjoner for revseisinger o. a. der disse kransene bruktes. Det synes å være tre grupper. En for tynt tauverk ca. ¾" eller 0,7 cm i diam., en mellomstørrelse på 1¼" eller 1 cm i diam., og endelig en for 1½", diam. 1,4—1,7 cm.

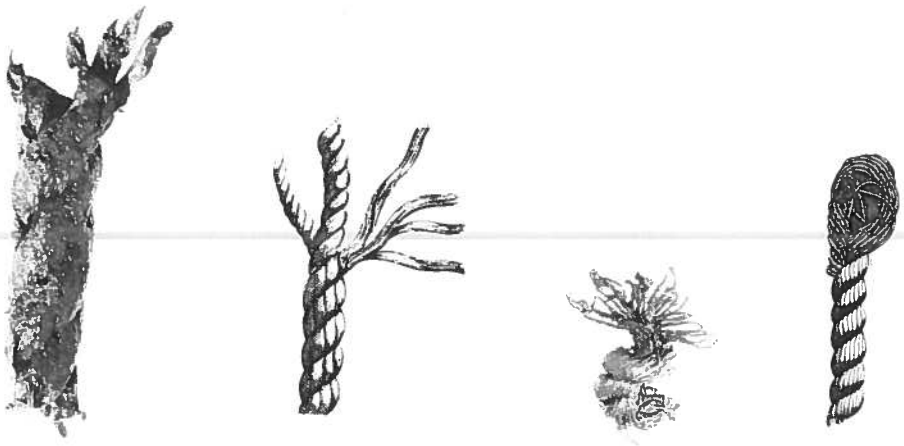
Merling og sjømannsgarn er betegnelsen på de smekreste taudimensjonene. Merlingen er noe fastere tvunnet enn sjømannsgarnet og gjerne utjæret. Et lite rundt nøste av merling er bevart. Et nøste av merling er laget slik at enden er surret rundt en bunt. På den måten var det lett å holde tauet i hånden, det gikk ikke i vase, og de halte ut de lengder det var bruk for innefra. Sjømannsgarn kunne også brukes til å takle en ende med

Det ble funnet 5 tyrkerknoper av tynn merling. Disse hadde et lite hull i enden, og det er sannsynlig at disse har vært håndtak på et eller annet lite

Tauveil.

Coil of rope.

Trosser. Tegningene fra Röding.

Ropes.

smalt redskap, kanskje en pren eller lignende. Den ene synes å være en treslått tyrkerknop. Tverrmålet av knopene er henholdsvis 4,3 til 2,5 cm. De har kunnet sitt sjømannsskap ombord. Noen rester av en platting laget av 5 eller 7 seilgarn er presist gjort. Denne plattingen er laget slik at det blir et hulrum inni den.

Tauverket ellers forekommer i flere dimensjoner:

	Omkrets	Diam.
	1¼"	3,2 cm
	1½"	3,8 cm
	2"	5,1 cm
	2½"	6,3 cm
	2¾"	6,9 cm
	3"	7,9 cm
	3½"	9,1 cm
	5"	12,9 cm
	7½"	19,4 cm
	8"	20 cm
	15¾"	40 cm
		12,7 cm

Tauverk.
Cordage.

Merlingnøste.
Ball of marline.

Kveiler.
Coils.

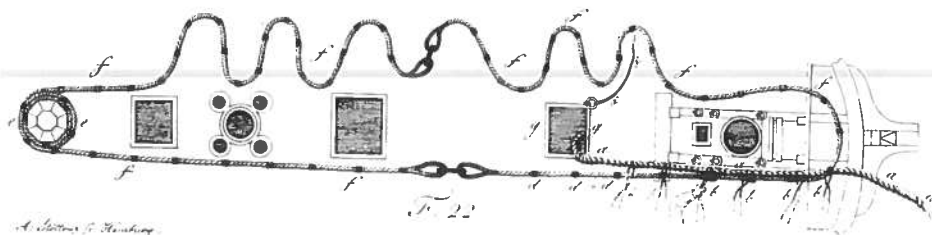
Kledd tau.
Served rope.

Platting fra Røding.
Foxes' sennit.

Platting.
Foxes' sennit.

Kabelarium fra Rödning. Ankerkabelen ble nippet til kabelariet. Til venstre del av kabelariet, til høyre del av ankerkabelen.

Voyal, from Rödning. The anchor cable was attached to the voyal. Left: a part of the voyal, right: a part of the anchor cable.

4 av linene var kveilet opp i en bunt og så kledt i to lag. Tauet kan så hales ut innenfra uten at det går i vase. Det virker omtrent som et langstrakt nøste, og det er særs hendig å bruke til seising eller kledning, idet det kan holdes i den ene hånden mens den andre er fri til arbeidet. Disse nøstene eller kveilene er mellom 40 og 55 cm lange. En av linene er $1\frac{1}{4}$ " tau (diam. ca. 1 cm). De lengste nøstene var av $\frac{3}{4}$ " line (diam. 0,55 cm).

Endelig var det en stor taukveil av Z-slått treslått tau, diam. 0,8 cm, altså 1" tau. Denne kveilen er så blitt klemt sammen og vridd slik at den ikke skulle tuste seg under lagringen. Lengden av kveilen var 70 cm.

En kraftig trosse var 4-slått. Den var gått delvis i oppløsning, og det var vanskelig å måle dimensjonen. Hver av kordelene var $5\frac{1}{4}$ " (diam. 3,3 cm). Hver av kordelene var treslått, og i hver av kordelenes totter var ca. 24 garn. Denne trossen var kledd med en 1" line (diam. 0,7 cm).

Det interessanteste tauverket var vel restene av noe som må ha vært et kabelar. Når de skulle hive ankeret, var det vanskelig på grunn av ankerkabelens svære dimensjoner. For å lette dette arbeidet bruktes et kabelar. Det er en kraftig trosse, her på 8" (diam. 6,4 cm). Den var lagt endeløs langs dekket fra for til akter og kunne hales ved hjelp av et spill. Ankerkabelen ble nippet til kabelaret, og man drog henimot en skipslengde av kabelen opp for hver gang. For at nippingen ikke skulle gli, var kabeltrossen med jevne mellomrum kledd med kulelignende stoppere. Kledningen er laget av 8" sjø-

mannsgarn slått som platting. Selve kabelartrossen er Z-slått av 3 kordeler og kalv. Hver kordel består av ca. 35 garn. Selve ankerkabelen er S-slått av 8 $\frac{3}{4}$ " trosser. Det er ca. 84 garn i hver kordel. Kabelen er på 15 $\frac{3}{4}$ ", og tykkelsen er 12,7 cm.

Det var synd at det ikke ble funnet noe av riggen, for den kunne gitt et nærbillede av hva sjøfolk på den tid kunne av tauverksbehandling. Av bruksknuter er det funnet et dobbelt halvstikk på egen part. Ellers ble det tatt opp et par enkle burknoper, men de er ikke representative. Plattingene og tyrkerknopene vidner om at de hadde stor ferdighet i å behandle tauverk.

Båt

Det ble ikke tatt så meget hensyn til det sikkerhetsmessige ombord i eldre tid. Gikk et fartøy ned i åpen sjø, var det ikke livbåter til å redde seg i. Det var båter ombord, men de tjente til å frakte befal og mannskaper til og fra skuten når den lå for anker.

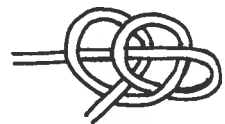
På bilder av eldre tiders sjøslag kan man se at når et fartøy går ned, hopper folk i sjøen. Det er ikke livbåter. Noen båter ror omkring, men det virker som om deres oppgave er å slå de svømmende fra det fiendtlige fartøy i hodet med årene.

Det har vært båter ombord. Et ror og en rorkult ble funnet. Roret, som er 136 cm langt, 46,5 cm bredt og 3,1 cm tykt, viser at båten det hørte til, var

Burknop.

Single knot.

Dobbelt halvstikk.

Clove hitch.

Taukveil.

Coil of rope.

plattgattet eller hadde en skrånende, rett akterstavn. Roret er laget av 2 bord. Det hadde 2 jernbeslag, ett tvert over den brede, nedre delen av roret og et høyt oppe på rorhalsen. Disse beslagene, som var holdt på plass med spiker, har hatt bøyer i forkant som synes å ha vært heftet inn på haker i akterstavnen. Avstanden mellom de 4 brede beslagene er 70 cm, og det nederste er 37 cm fra underkant av roret.

En interessant detalj er et hull gjennom nedre delen av rorhalsen. Det er 1,7 cm i diam. Det var alltid en viss fare for å miste roret under sjøgang, og Scheen beskriver i «Lossens» historie at båt ble ofte satt ut i åpent hav for å praie andre fartøyer. Antakelig har det vært en stropp gjennom hullet for å sikre det.

Det høye roret, 136 cm langt, viser at båten har vært temmelig stor, antakelig svarende til det vi vil kalle en gigg. Rorkulten har en spalte som viser at den har vært satt ned over rorhalsen. Kulten er av eik 80 cm lang, 7,4 cm bred og 5,5 cm tykk, og den skiller seg ikke vesentlig ut fra en moderne rorkult. Den er rett og ender i et kuleformet håndtak. På siden av rorkulten er skåret inn No. 55. Dette nummeret går antakelig på et registreringsnummer og antyder at båten er utstyr som er utlevert fra et arsenal. Av selve båten er det ikke påviselige rester. Det ble funnet en båtsøm av eiker fra en klinkbygget farkost. Den er av den vanlige typen med spalte og kile. L 4,25 cm, diam. 1,7 cm. Båter med eikersøm fantes på Sørlandet og nedover Svenskekysten, men en skulle ikke vente å finne dem i en båt fra et orlogsverft. Båtsømmen kan skrive seg fra en småbåt.

Ror.

Rudder.

Rorkult merket No 55.

Tiller, marked No 55.

Spade.

Spade.

Øsekar.

Bailer.

Skipsutstyr

Spade

Det har vært adskillig utstyr ombord, men det meste er forsvunnet sammen med dekket og skottene. Blant de uventede tingene man fant, var en trespade. Hva i all verden skulle de med spade ombord? I denne krigen ble det ikke noe vinteropplag for skutene, og da kunne en snøspade være god å ha. Spaden er helt av tre. Skaftet er dessverre brukket i enden, diam. er 4 cm. Bladet er 41 cm langt og svakt buet. Noen typisk snøskuffe er det ikke, dertil er den for langstrakt. Den er beregnet til å grave i jorden med, for på baksiden er det et hakk til å sette foten på for å få tyngde i presset. Det er et landbruksredskap, som har funnet sin anvendelse ombord.

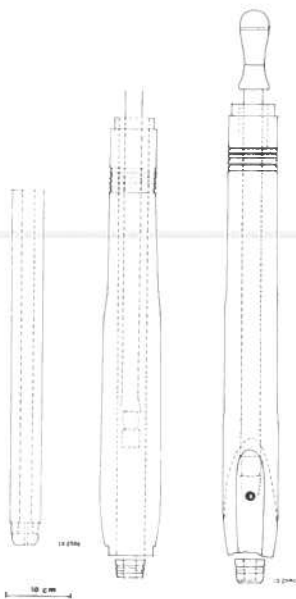
Et lite øsekar av furu, 38 cm langt, har hatt form omtrent som en liten kasse med buet forkant og håndtak. Det behøver ikke å ha vært øsekar for båtbruk. I så tilfelle må det ha vært til en båt med flat bunn. Det kan ha vært brukt til å øse annet enn vann med.

Brannsprøyter

En av de mest dramatiske hendelsene under denne krigen var da orlogsskipet «Dannebrog» under kommando av nordmannen Iver Huitfeldt kom i brann og sprang i luften med 550 mann. Brann ombord er alltid uhyggelig, men ekstra nifst måtte det være ombord i den tids treskip med de sårbare krutt-kammer. Under skuddveksling var faren ekstra stor. Det gjaldt om å kunne slukke hurtig før ilden fikk skikkelig tak i treverket. Det var nødvendig med brannsprøyter. Det ble funnet 2 forholdsvis velbevarte brannsprøyter. Den ene er 81 cm lang og laget av tre. Den er sylindrerformet med en diam. på 8,5 cm. Nederst smalner huset, og det er et konisk trestykke, L 3,5 cm i enden, og dette har et sylindrisk hull med diam. 1,9 cm. Selve pumpehuset er 67 cm langt. Det innvendige sylindrerformede hulrummet har en diam. på 4 cm. Pumpestokken er 2,6 cm tykk, men blir noe tykkere nederst, der det er en

Brannsprøyter.

Fire pumps.

3 cm bred omgående innsnevring, 2,4 cm fra nedre enden. Her har det vært en fôring av lærstrimler. I enden er et spikerhull der muligens en pumpekive har vært festet. Øverst ender pumpestangen i et håndtak. Øvre delen av pumpehuset har hatt et omgående metallbeslag.

Det er en hendig håndpumpe. Det har sikkert stått stamper med vann på dekket. Ved slukning har de stukket pumpen ned i stampen og dradd ut håndtaket så pumpehuset ble fylt. Så har de rettet pumpen mot ilden og sprutet vannet ut ved å trykke håndtaket inn. Tilnærmet samme type brannpumper av tre ble fabrikkert like opp mot slutten av forrige århundre i en liten trevarefabrikk i Rogaland.

Trerør

Blant de merkelige gjenstander som ble tatt opp, er noen trerør av særegen type. Det har ikke lyktes å få rede på hva dette kan være. Rørene er av ask? De har en diam. på ca. 5 cm, og hulrummet i midten er mellom 1,7 og 2,1 cm. I enden av røret er et hode med kvadratisk tverrsnitt. Hullet i røret bøyer av ved hodet og munner ut i ene siden av dette. Munningen er omskrevet av en sirkel. Det virker nesten som det har vært en kobling her. Det lengste er 70 cm, tre andre er ca. 60 cm. Det er 5 rør med hoder. Nedre enden har en skrâflate.

Denne må ha ligget inn til en annen skråflate. Det hele virker som et rør-system, men hva slags funksjon dette har hatt, er en gåte. Det er lokkende med slike gjenstander man absolutt ikke vet hva har vært, særlig når man vet at for dem som brukte dem, var de helt dagligdags.

Pressplanker

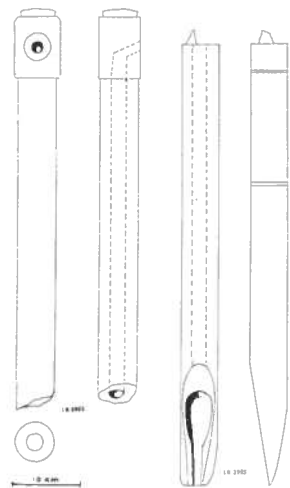
På samme måten er det med noen plankestykker som opptrer parvis. De er rektangulære med avfasede sider. De er vel 30 cm lange og 22—23 cm brede. En av dem er 41 cm lang. Mellom dem ligger to lag grovt tøy. Det er huller for spiker langs kantene der skråflatene begynner. Det er et hull i hvert hjørne og ett hull mellom hvert par av disse. Det pussige er at det synes ikke som om det har vært slått spiker gjennom tøyestykkene. Det kan synes som om de ikke har vært brukt.

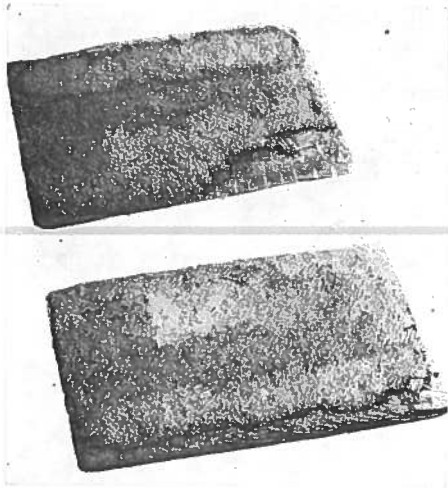
Noen har gjettest på at de har vært brukt til å spikre på hull som er slått av kanonkuler. Dette er vel fantasifullt, men at de har vært brukt til noe spesielt, er tydelig. Det er 3 par og 3 enkle deler av slike planker. I tillegg kommer en lignende planke som er betraktelig smalere enn de andre. Den er 27 cm lang og bare 10 cm bred.

Inventar

Det viktigste utgravningen av «Lossen» ga, var alle løsfunnene, som kaster merkelig levende glimt over sjømannens tilværelse, slik som den artet seg for vel 250 år siden.

Trerør.
Wooden tubes.

Pressplanker, ukjent bruk.

Press planks, for unknown purpose.

Hengekøyer

Mannskapet ombord i den vesle fregatten var på 100 mann. Det må ha vært trangt på den mørke banjeren, og tilværelsen for de stakkars ofte tvangsutskrevne matrosene var ikke alt for lystelig. Den beste tiden hadde de vel når de krøp til køys og kunne drømme om en bedre tilværelse enn den de førte. Hva lå de i? Det er funnet ca. 5 halvmåneformede fjeler, en av bøk og de andre av eik. Langs kanten, mellom 1 cm og 2,5 cm fra denne, er en rekke hull, diam. 1 til 1,4 cm. Hullenes avstand og antall varierer noe fra fjel til fjel. En fjel har bare 6 hull, de har hatt mellom 10 og 12 hull. Dette er sikkert endestykker til hengekøylene for spredning av tauene. De er ikke standardlaget, så de har sikkert vært mannskapenes egne køyer. En av dem virker som

Spritrær til hengekøye.

Sprit-trees for hammocks.

om den er laget av et halvt tønnelokk. Et annet har hatt en dobbeltsvunget S-form i overkant. De øvrige har en lett nedbuet overkant. Antakelig var kjøene litt korte, og da kunne folkene strekke føttene over kanten av køytreet. På ett av trærne er innstemplet en halvsirkel. På en annen er tallet 4 skåret inn.

Det er også en annen type spredere til hengekøyer. Disse har form av bøyer, med samme slags huller som de foregående. De har vært ca. 40 cm lange, ca. 6 cm brede og ca. 1,5 cm tykke. De øverste hull i hver ende er noe større enn de andre. Dette antyder at kjøene har vært knyttet om et lik i hver langside. Det er deler av 6 buede spiletrær. Tilsammen er det 11 spiletrær til hengekøyer. Hengekøylene kom visstnok fra Vestindia, og hammock skal være et indiansk ord. Kjøene ble hengt opp når de skulle brukes, og rullet sammen om køyklærne når banjeren skulle være ryddig. Køyklærne ble båret opp på dekk om dagen og stuet i finkenettene. De merkene som 2 av spredestokkene hadde, var sikkert satt på for at eieren lettvint skulle kunne finne sin. At det er til hengekøyer og ikke f. eks. fra et slags møbel, viser tauverk som satt igjen i hullene på en av spredestokkene. Funnet av hengekøylene gir oss et lite blikk inn i folkenes forhold ombord.

Seng (?) deler av.

Fragments of a bed (?)

Sengehest.

Bed rail.

Det har vært senger ombord. Et trestykke som ble tatt opp fra akterskipet 1974, kan vanskelig være noe annet enn en sengehest. Den er av den vanlige typen som har vært i bruk like opp mot våre dager. På den tiden hadde panelarkitekturen satt sitt preg på interiørene. Et par profilerte fjeler kan være omramningen til en seng. Profileringen er typisk for stilfølelsen omkring år 1700 med buer og skarpe knekk. Det kan ha vært noe annet, men det er vanskelig å tenke seg hva det i tilfelle skulle være. Fjelen med den svungne profilen har stått loddrett, og en rett planke har vært forsiden av sengen. De to stykkene har vært felt inn i hverandre. Har det vært en seng, må den ha vært rammet inn av to profilerte vanger. Det var et grått belegg på forsiden som kan være rester av maling.